

אוניברסיטת בר-אילן – הפקולטה למשפטים

משפט חוקתי

ד"ר איתי בר-סימן-טוב

99-204-01, תשע"ט, סמסטר ב

יום שני, 10:00-13:00; ויום שלישי 11:00-14:00

בנין משפטים 305 כיתה 10

תיאור הקורס

הקורס מורכב מארבעה חלקים עיקריים. החלק הראשון עוסק במהפכה החוקתית. החלק השני עוסק במשפט החוקתי המוסדי וברשויות השלטון (כנסת; ממשלה; הרשות השופטת; ובכפוף למגבלות זמן- היועצים המשפטיים לממשלה ולכנסת; מבקר המדינה). החלק השלישי דן בביקורת שיפוטית ובמתודולוגיה לניתוח החוקתי של חוקים הפוגעים בזכויות חוקתיות (גישות השופטים ביחס לביקורת שיפוטית וטעמיה; שפיטות ועילות סף אחרות; שלבי הביקורת השיפוטית). ואילו החלק הרביעי מתמקד בזכויות חוקתיות ספציפיות (כבוד האדם, שוויון, חופש הביטוי, חופש העיסוק, וכו').

סילבוס טנטטיבי

ספרי עזר כלליים:

אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (מהדורה שישית, כרכים א ו-ב, תשס"ה)

אהרן ברק, פרשנות במשפט (כרך שלישי, פרשנות חוקתית, תשנ"ד)

גדעון ספיר, המהפכה החוקתית: עבר, הווה, עתיד (תש"ע)

Suzie Navot, The Constitution of Israel (2014)

1. מבוא

1.1 מהותו והיקפו של המשפט החוקתי

1.2 מהי חוקה?

רשות: רות גביוון, המהפכה החוקתית, תיאור המציאות או נבואה המגשימה את עצמה? משפטים כח 21, 34-41 (תשנ"ז)

2. המהפכה החוקתית

2.1 המצב עד 1992

1. בג"צ 1/49 בז'רנו נ' שר המשטרה, פ"ד ב 80
2. בג"צ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג (1) 693, 695-700
3. בג"צ 142/89 תנועת לאו"ר נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מד (3) 529 (ברק – פסקת המבוא ופסקאות 12, 25-30; אלון – פסקאות 1-2)
4. רשות: ע"פ 107/73 נגב תחנת שירות לאוטומובילים בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד כח (1) 640
5. רשות: בג"צ 148/73 קניאל נ' שר המשפטים פ"ד כז (1) 794
6. רשות: איתי בר-סימן-טוב, מהפכה או המשכיות? מקומו של פסק דין בנק המזרחי בהתפתחות המודלים של ביקורת שיפוטית בישראל, **משפט וממשל** יט 271 (2018)
7. רשות: ניר קידר, **בן גוריון והחוקה** (2015), פרק ראשון, http://www.kinbooks.co.il/page_26245?bsp=24822
8. רשות: רות גביוון המהפכה החוקתית, 75-95
9. רשות: דוד קרצ'מר, מברגמן וקול העם לבנק המזרחי: הדרך לביקורת שיפוטית על חוקים הפוגעים בזכויות אדם, **משפטים** כ"ח 359 (תשנ"ז) 363-369

2.2 המצב אחרי 1992

1. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
2. חוק יסוד: חופש העיסוק
3. ע"א 6821/93 בנק המזרחי נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט (4) 221 (1995) (שמגר - פסקאות 27-28, 32, 39; ברק – פסקת המבוא, 1-2, 5-9, 38-42; 59-61, 65; חשיך – 3-6, 20, 45-47, 67-74; 133-134)
10. רשות: איתי בר-סימן-טוב, מהפכה או המשכיות? מקומו של פסק דין בנק המזרחי בהתפתחות המודלים של ביקורת שיפוטית בישראל, **משפט וממשל** יט 271 (2018)
4. רשות: אהרון ברק, המהפכה החוקתית – בת מצווה, **משפט ועסקים** א 3 (תשס"ד)
5. רשות: גביוון, המהפכה החוקתית, 95-110

3. רשויות השלטון

3.1 מבוא- הפרדת רשויות

1. רשות: בג"ץ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל (2006), פס' 25-33 לפסק-הדין של חשיך

3.2 הכנסת

3.2.1 הבחירות לכנסת

1. חוק-יסוד: הכנסת, סעיפים 4-7א
2. חוק המפלגות, תשנ"ב-1991
3. בג"ץ 3166/14 גוטמן נ' היועץ המשפטי לממשלה (טרם פורסם, 12.3.2015) (גרונים פס' 18-39)
4. בג"ץ 7111/95 מרכז השלטון המקומי נ' הכנסת, פ"ד נ(3) 485 (1996) (פס' 13 לפסק דינו של השופט גולדברג; פס' 4 לפסק דינו של השופט זמיר; פס' 2-4, 11-17 לפסק דינו של השופט חשין)
5. בג"ץ 11243/02 פייגלין נ' יושב-ראש ועדת הבחירות, פ"ד נ(4) 145 (2003) (רק פסקי הדין של השופטים ש' לוין, לוי, פרוקצ'יה וברק)
6. א"ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה נ' טיבי, פ"ד נ(4) 1 (2003), סעיפים 1-24 לפסק-הדין של הנשיא ברק
7. רשות: בג"ץ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג(1) 693, 697-699
8. רשות: א"ב 9255/12 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת התשע-עשרה נ' חנין זועבי (פורסם בנבו, 20.8.2013)

3.2.2 חסינות חברי הכנסת

1. חוק יסוד: הכנסת, סעיפים 6, 17, 42-א, ב, 43
2. חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א – 1951 סעיפים 1, 4, 13
3. בג"ץ 11298/03 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ועדת הכנסת, פ"ד נט(5) 865 (ברק פס' 12-20, 29-30, 33, רשות: פס' 36-42)
4. בג"ץ 11225/03 בשארה נ' היועץ המשפטי לממשלה (2006) (חיות פס' 1, 3, 6-12, ברק פס' 1-11)

3.2.3 סדרי-עבודה הכנסת וביקורת שיפוטית עליהם

3.2.3.1 העמדה המסורתית של העדר שפיטות

1. רשות: בג"ץ 188/63 בצול נ' שר הפנים, פ"ד יט(1) 337 (זילברג - פסקאות 1-4, 9-10; ברנזון - פסקה א)
2. רשות: בג"ץ 306/81 פלאטו שרון נ' וועדת הכנסת, פ"ד לה(4) 118 (כהן - פסקאות 1-5, 9-11; לנדוי - עמודים 134-136 עד הציטוט באנגלית)

3.2.3.2 ביקורת שיפוטית על הליכים פרלנטריים

1. בג"ץ 652/81 שריד נ' יו"ר הכנסת, פ"ד לו(2) 197, 199-204

2. בג"צ 73/85 סיעת כך נ' יו"ר הכנסת, פ"ד לט(3) 141 (פסקאות 1, 16-23, 25)
3. בג"צ 9070/00 לבנת נ' יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט, פ"ד נה(4) 800 (2001) (פסקאות מבוא, 7-11, 13, 16-18)
4. רשות: בג"צ 669/85 כהנא נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מ(4) 393 (אלון – פסקאות 7-12)
5. רשות: בג"ץ 971/99 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ועדת הכנסת, פ"ד נו(6) 117 (חשין- פסקאות מבוא, 31-52; ריבלין – פסקאות 3-9)
6. רשות: סוזי נבות, עשרים שנה למבחן 'שריד': עיון מחודש בפיקוח השיפוטי על הליכים פרלמנטריים, מחקרי משפט יט (תשס"ב-תשס"ג) 721

3.2.3.3 ביקורת שיפוטית על הליך החקיקה

1. בג"ץ 4885/03 ארגון מגדלי העופות בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נט(2) 14 (ביניש - פסקאות 6-31)
2. בג"ץ 10042/16 קוונטינסקי נ' כנסת ישראל (6.8.17) (סולברג – פסקאות 34-60, 69, 79-81)
3. רשות: בג"ץ 975/89 נמרודי נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מ"ד מה(3) 154 (פסקה 4)
4. רשות: בג"ץ 5131/03 ליצמן נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד נט(1) 577
5. רשות: איתי בר-סימן-טוב, "בג"ץ קוונטינסקי נ' הכנסת בעניין מס דירה שלישיית: החלטה מתבקשת או 'סטיה רבתי' בלתי מוצדקת מההלכה הפסוקה?", עתיד להתפרסם במחקרי משפט לב-3 (2018), זמין ב- <https://ssm.com/abstract=3050539>.

3.3 הממשלה

1. חוק-יסוד: הממשלה, סעיפים 1, 3-13, 15, 19-22, 28-34, 37, 46-47
2. בג"ץ 2605/05 המרכז האקדמי למשפט ולעסקים נ' שר האוצר (פורסם בנוב, 19.11.2009) (ביניש פס' מבוא, 3, 63; לוי פס' 17)
3. בג"ץ 3094/93 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז(5) 404 (1993) (שמגר 1-2, 14-17, 20; פסק הדין של ד' לוי)
4. בג"ץ 5261/04 פוקס נ' ראש ממשלת ישראל, פ"ד נט(2) 446 (2004) (ברק- פס' מבוא, 1, 15-30; פסק הדין של חשין)
5. בג"ץ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל (2006), פס' 1-23, 34-66 לפסק-הדין של חשין
6. רשות: בג"ץ 4491/13 המרכז האקדמי למשפט ולעסקים נ' ממשלת ישראל (פורסם בנוב, 2.7.2014) (גרונים פס' 2, 12-18, 26-28, 33-34, 38-45; ג'ובראן פס' 3-5, 19-89)
7. רשות: בג"ץ 4374/15 התנועה למען איכות השלטון נ' ראש ממשלת ישראל (פורסם בנוב, 27.3.2016) (רובינשטיין פס' א', כ', קכו-קכח, קל-קמה) (כלל הסדרים ראשוניים והסמכות השיורית); (רובינשטיין פס' צד-צה, קו-קכה) (האיסור על כבילת שיקול הדעת המינהלי)

3.4 הרשות השופטת

1. חוק יסוד: השפיטה, סעיפים 1, 2, 4, 7, 9, 10, 12, 15
2. רשות: כללי השפיטה (סדרי העבודה של הוועדה לבחירת שופטים), תשמ"ד-1984
3. בג"ץ 9029/16 אבירם נ' שרת המשפטים (פורסם בנבו, 1.2.2017) (רציו+ הנדל, פס' 1, 14-16, 19)
4. בג"צ 2365/08 אומ"ץ – אזרחים למען מינהל תקין וצדק חברתי ומשפטי נ' הוועדה למינוי דיינים (2009)
5. רשות: קרן וינשל-מרגל, "אידאולוגיה וחוק בפסיקת בית המשפט העליון: ניתוח כמותי והשוואתי" 17-48, 127-142 (2016)
6. רשות: גדעון ספיר, ההליך החוקתי כהליך פוליטי, מחקרי משפט יט 461 (תשס"ג) פרק ד2(ג)-(ד)

3.5 היועץ המשפטי לממשלה והיועץ המשפטי לכנסת (בכפוף למגבלות זמן)

1. חוק יסוד: הממשלה, ס' 17(ג)
2. פקודת סדרי הדין (התייצבות היועץ המשפטי לממשלה) [נוסח חדש]
3. חוק הכנסת, תשנ"ד-1994, סעיפים 17-28
4. בג"צ 4247/97 סיעת מרצ במועצת עיריית ירושלים נ' השר לענייני דתות, פ"ד נב(5) 241 (1998), סעיף 39 לפסק-הדין של השופט חשין ופסק-הדין של השופט דורנר
5. בג"צ 4646/08 לביא נ' ראש הממשלה (2008), סעיפים 32-34
6. בג"צ 5699/07 פלונית נ' היועץ המשפטי לממשלה (2008), סעיפים 18-30 לפסק-הדין של השופטת פרוקצ'יה
7. אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (מהדורה שישית, תשס"ה), פרק 18
8. רשות: אריאל בנדור וזאב סגל, "היועץ המשפטי לממשלה – המשפט והמימשל", הפרקליט מד (2000) 423

3.6 מבקר המדינה (בכפוף למגבלות זמן)

1. חוק יסוד: מבקר המדינה
2. חוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958
3. רובינשטיין ומדינה, פרק 10ה2
4. מיכל טמיר, מבט ביקורתי על ביקורת המדינה (2009), עמודים 21-44

4. ביקורת שיפוטית

4.1 גישות השופטים בדבר הטעמים לביקורת שיפוטית

1. ע"א 6821/93 בנק המזרחי, עמודים 418-427 (ברק פסקאות 77-82)
2. בג"ץ 6427/02 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' כנסת ישראל, פ"ד סא (1) 619 (2006) (ברק פסקאות 71-81; חשין פסקאות 47-52; גרוניס פסקאות 1, 4-15)
3. רשות: בג"ץ 6298/07 יהודה רסלר נ' כנסת ישראל (טרם פורסם, 21/02/12) (ביניש פסקאות 69-71)
4. רשות: איתי בר-סימן-טוב, "ג'ון הארט גרוניס? פסקתו של הנשיא גרוניס לאור התיאוריה החוקתית של איליי" **דין ודברים**

4.2 עילות סף

4.2.1 זכות העמידה

1. בגץ 852/86 אלוני נ' שר המשפטים, פ"ד מא(2) 1, 21-31 (שמגר, פסקאות 5-6), 66-70 (אלון פסקאות 1-5).
2. בג"ץ 962/07 לירן נ' היועץ המשפטי לממשלה (לא פורסם, 1.4.2007) פס' 14-19

4.2.2 שפיטות

1. בג"צ 910/86 רסלר נ' שר הביטחון, פ"ד מב(2) 441 (1988), סעיפים 34-56 לפסק-הדין של השופט ברק
2. בג"ץ 1635/90 ז'רז'בסקי נ' ראש הממשלה, מה (1) 749 (אלון - פס' 1, 5-17, 52-56; ברק- פס' 26-33)
3. רשות: בג"צ 7712/05 פולארד נ' ממשלת ישראל (2006)
4. רשות: אריאל בנדור, "חיי המשפט הם היגיון, ולכן הכול שפיט – על פורמליזם משפטי ראוי", **משפט וממשל** ו (2003) 591, 603-596

4.2.3 בשלות ושיהוי

1. רשות: בג"ץ 3429/11 בוגרי התיכון הערבי האורתודוכסי נ' שר האוצר (טרם פורסם, 5.1.2012) (נאור פסקאות 24-33)
2. רשות: בג"ץ 3803/11 איגוד הנאמנים בשוק ההון בישראל נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 5.2.2012) (ריבלין פסקאות 11-21)
3. בג"ץ 2311/11 אורי סבח נ' הכנסת (טרם פורסם, 17.9.14) (גרוניס פס' 11-18, 24-28; ג'ובראן פס' 6-12, הנדל פס' 2-8, 11, 15)
4. רשות: בג"ץ 3166/14 גוטמן נ' היועץ המשפטי לממשלה (טרם פורסם, 12.3.2015)

5. בג"ץ 2114/12 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' ממשלת ישראל (טרם פורסם, 15.8.2012) (גרונים פס' 7-13)

4.3 שלבי הביקורת השיפוטית

4.3.1 תורת שלושת השלבים

1. רשות: בג"ץ 10662/04 סלאח חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (טרם פורסם, 28.02.2012) (ביניש פסקה 24)

2. רשות: אהרן ברק, הזכות החוקתית והפגיעה בה: תורת שלושת השלבים, משפט וממשל יט 119 (תשע"ח)

4.3.2 שאלת הפגיעה

1. בג"ץ 7052/03 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006) (ברק-פסקאות 23, 27, 31-32, 34, 41-45, 105-108; חשין – פסקאות 2, 37-38, 40-44)

2. בג"ץ 5975/12 חטיבת מפיצי הסיגריות נ' משרד הבריאות (טרם פורסם, 3.7.2013) (גרונים פס' 8-10)

3. רשות: בג"ץ 2442/11 שטנגר נ' יו"ר הכנסת (טרם פורסם, 26.6.2013) (גרונים פס' 24-36)

4. רשות: בג"ץ 366/03 עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר, פ"ד ס(3) 464 (2005), (ברק – פסקאות 11-23)

4.3.3 מבחני פסקת ההגבלה

1. בג"ץ 10203/03 המפקד הלאומי נ' היועמ"ש (טרם פורסם, 20.8.08) (ביניש – פסקאות 9-13)

2. בג"ץ 7052/03 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006) (ברק – פסקאות 53, 54-56, 59-69, 72, 74-77)

3. רשות: בג"ץ 10662/04 סלאח חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (טרם פורסם, 28.02.2012) (ביניש – פסקאות 52-69)

4. רשות: בג"ץ 7146/12 אדם נ' הכנסת (טרם פורסם, 16/9/13) (ארבל, פס' 83; גובראן, פס' 5-9) (תכלית ראויה)

5. רשות: בג"ץ 7146/12 אדם נ' הכנסת (טרם פורסם, 16/9/13) (ארבל, פס' 95-115; גרונים, פס' 3-4) (מידתיות)

3. רשות: בג"ץ 466/07 גלאון נ' היועץ המשפטי לממשלה (11.01.2012) (לוי, פס' 13-17, 19, 21, 26-31) (הולם את ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית)

4.3.4 תוצאת הפגם החוקתי

1. בג"ץ 6652/96 האגודה לזכויות האזרח נ' שר הפנים, פ"ד נב(3) 117, 125-126, 141-144

2. רשות: Ittai Bar-Siman-Tov, *Time and Judicial Review in Israel: Tempering the Temporal Effects of Judicial Review*, in THE EFFECTS OF JUDICIAL DECISIONS IN TIME 207 (Cambridge, Intersentia, P. Popelier, S. Verstraelen, D. Vanheule and B. Vanlerberghe eds., 2013)

5. זכויות אדם

5.1 מבוא

רשות: אהרן ברק, הזכות החוקתית והפגיעה בה: תורת שלושת השלבים, **משפט וממשל** יט 119, 133-138 (תשע"ח) (הטרילוגיה החוקתית: הזכות להוקרה; הזכות להגשמה; הזכות להגנה)

5.2 כבוד האדם

1. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
2. בג"צ 355/79 קטלן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד לד(3) 294 (ברק פס' 5; כהן)
3. ע"א 2781/93 דעקה נ' בית החולים "כרמל", פ"ד נג(4) 526 (אור – פסקאות 15-18)
4. בג"ץ 7146/12 אדם נ' הכנסת (טרם פורסם, 16/9/13), ארבל, פס' 85-90
5. רשות: דנ"פ 7048/97 פלונים נ' שר הביטחון, פ"ד נד(1) 721 (2000) (פרשת קלפי המיקוח)
6. רשות: דני סטטמן, שני מושגים של כבוד, **עיוני משפט** כד 541, 541-563 (תשס"א)

5.3 שוויון

5.3.1 שוויון פורמלי מול שוויון מהותי ומבחן השוני הרלוונטי

1. בג"ץ 4124/00 יקותיאלי נ' השר לענייני דתות (פורסם בנבו, 14.6.2010) (ביניש- פסקאות 35-40; לוי- פסקאות 3, 5-6)
2. בג"ץ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006) (ברק- פסקאות 47-50; חשין- פסקאות 91-92)
3. בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94, 131-132 (דורנר – פסקאות 6-7)

5.3.2 אפליה ישירה מול אפליה תוצאתית

1. בג"ץ 11163/03 ועדת המעקב לענייני הערבים בישראל נ' ראש הממשלה (27.02.2006) (ברק- פסקאות 16-21)
2. בג"ץ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006) (ברק- פסקה 51)
3. בג"ץ 8300/02 נסר נ' ממשלת ישראל (פורסם בנבו, 22.5.12) (ביניש – פסקת המבוא ופס' 1, 35-42, 50-53)

5.3.3 השוויון בפני החוק

1. בג"ץ 6396/96 זקין נ' ראש עיריית באר שבע פ"ד נג(3) 289 (זמיר - פסקאות 15-16, 18-19)
2. בג"ץ 1213/10 אייל ניר נ' כנסת ישראל (פורסם בנבו, 23.2.2012) (ביניש - פסקאות מבוא, 6, 11-16)

5.3.4 מעמד חוקתי

1. בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94, 131-132 (דורנר - פסקה 4)
4. בג"ץ 6427/02 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' כנסת ישראל, פ"ד סא (1) 619 (2006) (ברק - פסקאות 32-43; חשין - פסקאות 35-39)
5. רשות: בג"ץ 6924/98 האגודה לזכויות האזרח נ' ממשלת ישראל, פ"ד נה(5) 15 (זמיר - פסקה 14)

5.4 חופש הביטוי

5.4.1 רציונל

1. בג"צ 73/53 קול העם נ' שר הפנים, פ"ד ז 873, 876-878
2. רשות: ע"א 751/10 פלוני נ' אילנה דיין (8.2.2012) (ריבלין- פס' 61-62, 64)

5.4.2 מעמד חוקתי

1. רשות: ע"א 4463/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נ(4) 136 (מצא - פסקה 14; חשין - 21; דורנר - 7-9)
2. בג"ץ 2557/05 מטה הרוב נ' משטרת ישראל (12.12.2006) (ברק - פס' 12)
3. רשות: ע"א 751/10 פלוני נ' אילנה דיין (8.2.2012) (ריבלין- פס' 66; פוגלמן- פס' 5; עמית- פס' 2-5)
4. בג"ץ 5239/11 אורי אבנרי נ' הכנסת (פורסם בנבו, 15.4.2015) (מלצר - פס' 21-22; דנציגר, פס' 2-3; עמית- פס' 4-5)

5.4.3 היקף הזכות

1. רשות: ע"א 751/10 פלוני נ' אילנה דיין (8.2.2012) (ריבלין- פס' 63 רק המשפט הראשון, פס' 73)

5.4.4 מידת ההגנה על הזכות ומבחני האיזון

1. רשות: ע"א 751/10 פלוני נ' אילנה דיין (8.2.2012) (ריבלין- פס' 74, 78)

2. בג"ץ 10203/03 "המפקד הלאומי" בע"מ נ' היועץ המשפטי לממשלה (טרם פורסם, 20.8.08) (נאור פסקאות 14, 19-20, 29; ביניש פסקאות מבוא, 4-5, 7)
3. בג"צ 2481/93 דיין נ' מפקד מחוז ירושלים, פ"ד מח(2) 456 (ברק – פסקאות 14-22, 24-33)
4. בג"צ 316/03 בכרי נ' המועצה לביקורת סרטים, פ"ד נח(1) 249 (2003) (פסק-הדין של השופטת דורנר)
5. בג"ץ 01 / 1514 גור אריה נ' הרשות השנייה, פ"ד נה(4) 267 (ברק פס' 6-7, דורנר פס' 4-8)
6. רשות: בג"ץ 6536/17 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' 'משטרת ישראל' (08/10/17)

5.5 חופש העיסוק

1. חוק יסוד: חופש העיסוק
2. רשות: בג"צ 726/94 כלל נ' שר האוצר פ"ד מח(5) 441 (ד' לוי פסקאות 33-34)
3. בג"צ 4676/94 מיטראל נ' כנסת ישראל, פ"ד נ(5) 15 (ברק פס' 12-24)
4. בג"ץ 4769/95 מנחם נ' שר התחבורה, פ"ד נו(1) 235 (ביניש פסקאות 1, 7-21)
5. בג"ץ 4915/00 רשת חברת תקשורת והפקות (1992) בע"מ נ' ממשלת ישראל, פ"ד נד(5) 451, 463-464, 466-468
6. רשות: בג"ץ 5975/12 חטיבת מפיצי הסיגריות נ' משרד הבריאות (טרם פורסם, 3.7.2013)

5.6 זכויות חברתיות

5.6.1 מעמדה של הזכויות חברתיות

1. בג"ץ 10662/04 סלאח חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (טרם פורסם, 28.02.2012) (ביניש פסקאות 26-31)

5.6.2 התפתחות הפסיקה

1. רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 360 (ברק – פסקאות 17-20)
2. בג"צ 366/03 עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר (טרם פורסם)(ברק – פסקאות 1-23; לוי – 2, 5-8, 12, 16-21, 24-26)
3. בג"ץ 10662/04 סלאח חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (טרם פורסם, 28.02.2012) (ביניש פסקאות 33-36)
4. בג"ץ 5373/08 אבו לבדה נ' שרת החינוך, פס' 24-26, 33 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה, דנציגר, פס' 6-8, ביניש פס' 6 (פורסם בנבו, 6.2.2011)
5. רשות: בג"צ 1554/95 עמותת שוחרי גיל"ת נ' שר החינוך, פ"ד נ(3) 2 (אור – פסקאות 1-4, 8, 34-39; דורנר; טל)
6. רשות: בג"צ 2599/00 ית"ד נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834

7. רשות: בג"צ 3071/05 לוזון נ' מדינת ישראל (טרם פורסם) (ביניש 1-12)
8. רשות: בג"צ אלו"ט נ' שרת החינוך (טרם פורסם, 1.3.11)
9. רשות: בג"ץ 7426/08 טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך, פס' 14-16 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 31.8.2010)
10. רשות: הצעת חוק יסוד: זכויות חברתיות (תשנ"ד)
11. רשות: גיא מונדלק, זכויות חברתיות, שנתון משפט העבודה ז' 65, 91-104 (תשנ"ט)

5.7 חופש הדת וחופש מדת (בכפוף למגבלות זמן)

1. בג"צ 1514/01 גור אריה נ' הרשות השנייה לטלוויזיה, פ"ד נה(4) 267, 273, 277-275, 280-279, 282-287 (2001)
2. בג"צ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה פ"ד נא(4) 1, 15, 26-30, 40-46, 49-58, 121-122
3. בג"ץ 953/01 סולודקין נ' עיריית בית-שמש, פ"ד נה(5) 595, 601-604, 608-610, 612-620
4. בג"צ 5587/09 שבילי נ' שר הביטחון (2010)
5. רשות: ע"א 6024/97 שביט נ' חברא קדישא גחש"א ראשון לציון פ"ד נג(3) 600 (ברק - פסקאות 1-6; אנגלרד - 18 - 21)
6. רשות: דני סטמן וגדעון ספיר, חופש הדת, חופש מדת והגנה על רגשות דתיים, מחקרי משפט כא 5 (תשס"ד)

5.8 זכויות האדם במשפט הפרטי (בכפוף למגבלות זמן)

1. ד"נ 22/82 בית יולס בע"מ נ' רביב משה ושות' בע"מ, פ"ד מג(1) (אלון - פסקאות 1-5; ברק - 1-3, 9-12)
2. ע"א 294/91 חברה קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום, פ"ד מו(2) (ברק - מבוא ופסקאות 18-27)
3. רשות: אהרן ברק פרשנות במשפט כרך שלישי - פרשנות חוקתית, 652-665, 679-697 (1994).
4. רשות: גבריאלה שלו "השפעת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו על דיני החוזים" קרית המשפט א 41 (2001).